ויש מהן שחותם בהן בברוך ואין פותח בברוך

"והטוב והמטיב" פותח בברוך ואין חותם בברוך מכלל דברכה בפני עצמה היא, ואמר רב נחמן בר יצחק תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי עוקרין אותה בבית האבל כדתניא *מה הם אומרים בבית האבל? "ברוך הטוב והמטיב", ר"ע אומר "ברוך דיין האמת". "הטוב והמטיב" אין, דיין אמת לא? אלא אימא אף הטוב והמטיב, מר זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע ביה מילתא פתח ובריך "הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת *שופט בצדק לוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט שהכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים". להיכן הוא חוזר רב זביד משמיה דאביי אמר חוזר לראש, ורבנן אמרי למקום שפסק, והלכתא למקום שפסק: א"ל ריש גלותא לרב ששת אע"ג דרבנן קשישי אתון, פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו, בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למעלה הימנו ובזמן שהם שלש גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו. אמר ליה וכי בעי אשתעויי בהדיה *מתריץ תרוצי ויתיב ומשתעי בהדיה? א"ל שאני פרסאי דמחוי ליה במחוג. מים ראשונים מהיכן מתחילין? אמר ליה מן הגדול, ישב גדול וישמור ידיו עד שנוטלין כולן? א"ל לאלתר מייתו תכא קמיה. מים אחרונים מהיכן מתחילין? אמר ליה מן הקטן, וגדול יתיב וידיו מזוהמות עד שנוטלין כולן? א"ל לא מסלקי תכא מקמיה עד דנמטי מיא לגביה, אמר רב ששת אנא מתניתא ידענא דתניא *כיצד סדר הסבה? בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למטה הימנו, בזמן שהן שלש מטות גדול מסב בראש שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו, מים הראשונים מתחילין מן הגדול, מים אחרונים: בזמן שהם ה' מתחילין מן הגדול, ובזמן שהם מאה מתחילין מן הקטן עד שמגיעים אצל ה' וחוזרין ומתחילין מן הגדול ולמקום שמים אחרונים חוזרין לשם ברכה חוזרת מסייע ליה לרב דא"ר חייא בר אשי אמר רב *כל הנוטל ידיו באחרונה תחלה הוא מזומן לברכה רב ורבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמיה דרבי אמר ליה רבי לרב קום משי ידך, חזייה דקא מרתת, אמר ליה בר פחתי עיין בברכת מזונא קאמר לך. ת"ר אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים ולא

והטוב והמטיב · וא"ת ואמאי פותחת "בברוך" והלא סמוכה לחברתה היא? ויש לומר דנתקנה בפני עצמה (היא) בשביל הרוגי ביתר* וא"ת אמאי אינה חותמת "בברוך" וי"ל משום דקצרה היא רק שתקנו לאחר כך שלש מלכיות ושלש גמולות ושלש הטבות, "ונאמן אתה" של ברכת ההפטרה הוא מן הברכה העליונה* ולכך הוא נכתב גדול שבימים הראשונים היו רגילין לעמוד כל הקהל ולומר בקול רם "נאמן אתה" וכו' כשהיה התינוק מגיע שם :

להיכן הוא חוזר · פירש רש"י דקאי לאחד דפסיק לשנים וממתין לאחרים עד הזן והיכן חוזר לאחר סעודתו רבנן אמרי למקום שפסק והלכתא למקום שפסק ותימה דא"כ היכי הלכתא למקום שפסק אחרי שאכל אחר כך פשיטא דיחזור אפילו להזן דהא הזן דאורייתא ע"כ צריך לומר דקאי אהא דאמרינן לעיל דהמברך אומר "נברך שאכלנו משלו" והמסובין עונים "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" להיכן הוא חוזר המברך לאחר שענו המסובין? חוזר לראש שהמברך חוזר ואומר "נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" ורבנן אמרי למקום שפסק=שאומר "ברוך שאכלנו משלו" וכן הלכתא וה"ר מאיר בר"א פירש דקאי אשלשה שאכלנו ויצא אחד מהם לשוק קוראים לו ומזמנים עליו ולעיל נמי הכי פירושו עד היכן מקום זימון שצריך להו לאותו אחד דקרו ליה ועני עד נברך, ומכאן ואילך ילך לדרכו ואינם צריכים האחרים עוד לצירופו והכא בעי לאותו מן השוק להיכן הוא חוזר? למקום שפסק דהיינו לגמר מהזן ואילך ולגמר מברך והשתא ניחא דלא קשה מהזן, שהרי לא *(ספר) בינתיים :

מר זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע ביה מילתא · וכוותיה קיימא לן והכי מברכין "בא"י אמ"ה האל הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט בצדק ולוקח במשפט ושליט במעשיו ואנחנו עבדיו ועמו ובכל אנחנו חייבין להודות לו ולברכו גודר פרצות בישראל הוא יגדור פרצה זאת מעלינו ומעל האבל שבתוכנו לחיים ולשלום הרחמן הוא ימלוך עלינו לעולם ועד וגו' ופירש בה"ג דאין לומר "במשפט" דקיימא לן בפ' במה בהמה יוצאה (דף נה:) דיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון ומיהו בכך אין למחקו :

בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש שני לו למעלה הימנו · דהיינו כלפי ראשו שמסב על המטה דרך שמאל ולמטה מקרי דרך מרגלותיו דהיינו מימינו ובזה מדקדק רב ששת דאם כן בעי גדול לתרוצי כפשוטיה כשמדבר עם השני כיון שהשני למעלה הימנו ולקמן במתניתא גרס גדול מסב בראש השני למטה הימנו וזהו כלפי מרגלותיו והוא מימינו ואז לא מתריך ויתיב כי בעי לאשתעויי בהדי שני :

אין מכבדין וכו' · וא"ת הא אמרינן בשבת בפ' במה בהמה (ד' נא:) לוי ורב הונא בר חייא הוו קא אזלי באורחא קדמה חמריה דרב הונא לחמריה דלוי בעי לאפוקי מדעתיה דלוי כו' אלמא מכבדים בדרכים וי"ל כשיצאו לדרך כאחד מכבדין בדרכים אבל אם כל אחד ילך לדרכו ופגעו זה בזה ואירע להם דרך למקום אחד אין מכבדים:

אין

ויש מהן חותם ולא פותח · כגון ברכה הסמוכה לחברתה שהרי כבר פתח בברכה ראשונה וברכה אחרונה שבקריאת שמע אמת ויציב ואמת ואמונה שאע"פ שק"ש מפסיק בינתים, אברכות דלפניה סמוכה והויא לה סמוכה לחברתה: הטוב והמטיב וכו' · דלאו סמוכה לחברתה היא שאינה מברכת המזון אלא על קבורת הרוגי ביתר תקנוה : שהרי עוקרים אותה בבית האבל · אליבא דר"ע: להיכן הוא חוזר · מי שנצטרף לזימון ואמרן לעיל אליבא דרב ששת ברכת זימון עד הזן והולך זה להיות מפסיק אכילתו עד שיגמור המברך ברכת הזן וחוזר זה שהפסיק לשנים וגמר סעודתו להיכן הוא חוזר לברך לאחר שיגמור סעודתו : חוזר לראש · לתחלת הזן שהרי נתחייב בזימון שבתחלה הוקבע בג': למקום שפסק · לברכת הארץ כשאר יחיד : ה"ג אף על גב דרבנן אתון, פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו : בזמן שהן שתי מטות · רגילין היו לאכול בהסבה על צדו השמאלית מוטה ורגליו לארץ איש איש על מטה אחת : בזמן שהן שנים גדול מסב בראש · כלומר מסב תחלה על מטתו : ושני לו למעלה הימנו · מטת השני אצל מראשותיו של גדול : ובזמן שהן שלשה גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו · אצל מרגלותיו : א"ל · רב ששת לריש גלותא : וכי בעי אשתעויי מתריץ תרוצי ויתיב · ואם רצה הגדול לדבר עם שני לו צריך הוא לזקוף עצמו ממסיבתו לישב זקוף דכל זמן שהוא מוטה אינו יכול לדבר עמו לפי שהשני לו אחורי ראשו של גדול הוא ופני הגדול מסובין אצל אחר וטוב לו שישב שני לו למטה הימנו וישמע דבריו כשהוא מוטה: במחוג · מראים בידיהם ובאצבעותיה' ברמיזה : מים ראשונים מהיכן מתחילין · רב ששת קא"ל לריש גלותא מהיכן מתחילין פרסיים מים ראשונים : לאלתר מייתו תכא קמיה. שלחן שלו מביאין מיד לפניו ואוכל ולפני כל אחד ואחד היו מביאין שלחן קטן : לא מסלקי תכא · מקמי גדול עד דמשו כולהו ובעוד שהוא אוכל האחרים נוטלין מים אחרונים : שני לו למטה הימנו · שאם הוצרך גדול לספר עמו לא יהא צריך לזקוף : ובזמן שהם ג' שני לו למעלה הימנו · ואם בא לספר מספר עם השלישי לו ואם בא לספר עם השני לו טוב הוא שיזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני קטן ממנו שיהא הוא למטה וקטן ממנו למעלה הימנו : מתחילין מן הגדול · ולאלתר מעיילי תכא קמיה : ובזמן שהם מאה · לאו דוקא דה"ה עשרה ולכל יותר מה' שגנאי הוא שיסלקו השלחן מלפני הגדול כשיטול ידיו וימתין שם יושב ובטל עד שיטלו כלם לפיכך כשהם יותר מחמשה מתחילין מן הקטן היושב בסוף ואין מסלקין שלחן מלפני הגדול עד שיגיעו המים לחמשה שאלו : וחוזרים ומתחילין מן הגדול · ונוטלין שלחן מלפניו : למקום שמים אחרונים חוזרים · כשמגיעים לחמשה אם נטל הגדול הוא מברך ואם לוה לאחר ליטול קודם לו הוא מברך: הנוטל ידיו באחרונה תחלה. אותו שנוטל בתחלת החמשה אחרונים קורא תחלה באחרונה : אין מכבדין · לומר היה אתה קודם : לא בדרכים · הולכי דרכים לומר לגדול הימנו לך לפני :

ולא

[כדאיתא לקמן מח:]

[ויתר ביאור תמצא בתו' פסחים קד: ד"ה חוץ]

כז א מיי' פ"ב מהלכות ברכות הלכה ח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפט סעיף ב טוש"ע י"ד סימן שעט סעיף א :

כח ב מיי' שם פ"ה הל' ג טוש"ע או"ח סי' [קצב סעיף א ובסי' ר סעיף ב] :

כט ג מיי' פ"ז מהל' ברכות הל' א סמג שם :

ל ד מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן קסה סעיף ב :

לא ה ו מיי' שם הל' יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפא סעיף ו :

לב ז מיי' שם [טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף יז בהגה] :

[עי' רש"א ועי' מג"א סי' קפג ס"ק יא דנ"ל סעד]

רב נסים גאון

שאני פרסאי דבמחוג מחוו והיו מכירין זה את זה ברמיזותיו של זה ומבין כל אחד מהן מה שחבירו אומר ובפ"ק דמסכת חגיגה (דף ה) ר' יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר אחוי ליה ההוא מינא עמא דאהדרינהו מאריה לאפיה מינייהו אחוי ליה איהו ידו נטויה עלינו אמרו ליה לר' יהושע בן חנניה מאי אחוי לך עמא דאהדרינהו מאריה לאפיה מיניה ומאי אחוית ליה ידו נטויה עלינו אמרו ליה להוא מינא מאי אחוית ליה עמא דאהדרינהו מאריה לאפיה מיניה ומאי אחוי לך לא ידענא אמרי גברא דלא ידע מאי מחוו ליה במחוג יתיב [בגמ' איתא ידעי] קמיה מלכא וקטלוה :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה להיכן וכו'. ולמר מברך נ"ל מן מודה לך [רש"א] :

[מס' שמחות סוף פי"ד ע"ש]

שם

[תרגום של בשלום ובמישור בשלמא ובתריצי' ועי' בערוך ערך תירץ]

תוספתא פ"ה

לעיל מג ע"ש

לכאורה אלו דברי הגמ' עצמה - עי' מהרש"א
וע' תוס' הרא"ש:
"תימה דהטוב פותח בברוך [illegible] משום דהוי [illegible] והמטיב מברכן [illegible] סמוכה אלא למה אינו חותם גם בברוך
והנה ארוכה היא [illegible]...

נושא
מה מברכים בבית האבל

נושא/מבנה (עד הגמ')

2 ◇ צורות-היכן מושיבין אנשים בסעודה
מהיכן מתחילים:
א) מים ראשונים
ב) מים אחרונים

נושא
מכב' מ שאין צורך להקדים לפני אדם מכובד

עי' בכורות לח:
...ומאי לא עברת...
לפני...